

INTERFERENȚE

DE LA CUVÂNT LA SUNET ȘI DE LA SUNET LA CUVÂNT ÎN ROMANUL *NOPTI ȘI NELINIȘTI* DE MIHAIL DIACONESCU

Elena Agapia ROTĂRESCU

Un roman declarat de autor drept “**pseudojurnal metafizic**”, cu rădăcini solide în câmpul beletristicii **fictional**-introspective, unde evoluția conflictuală se produce sub forma unor secvențe temporal-istorice desfășurate sub ochii cititorului printr-un proces de reevaluare interioară efectuat de autor în momentul descrierii lor, nu poate avansa decât pe tărîmul unei subiectivități extreme.

Dar a cuprinde în cuvinte o ardentă, pasională trăire interioară, oricât de filtrată ar fi ea prin grila unei intenționalități epice, înseamnă să forțezi, dincolo de limitele „*naturale*”, capacitatea de semnificare a imperialului limbaj literar. Iată de ce scriitorul Mihail Diaconescu apelează din nou în **Nopti și neliniști**(1) la magia volatilă a sonorităților muzicale, recurs pe care-l întreprinde pe mai multe nivele: -al simbolului metaforic, al construcției leit-motivice a narațiunii –coagulate, asemenea unui romantic poem simfonic, în jurul unor episoade revelatorii șocante, ce-și dezvăluie treptat o validitate deloc arbitrară în evoluția destinului personajului central - și al revelației muzicale efective ce are loc fie direct, în sala de concert, fie în imaginația profesorului de literatură comparată Ovidiu Codrescu, alter egoul scriitorului.

Acțiunea captivează prin lirismul seducției sincere, prin suspansul alert, cinematografic al schimbărilor de situații astfel încât, sub presiunea pulsației lor, se produce o dilatare sau o comprimare a factorului temporal, gândit să gliseze liber, la impulsul argumentului epic, între prezent, trecutul apropiat sau mai îndepărtat și un viitor din ce în ce mai deductibil. Similitudinea cu procedeul dispersiilor motivice, a variațiilor tonale surpriză, operate de gândirea muzicală, este uimitoare.

Mihail Diaconescu construiește un discurs cu o structură simfonică fără echivoc atunci când folosește un rulaț psihologic-atiudinal cu sensuri cvasi-nelimitate, similar unor trasee modulatorii antinomice, intersectabile pe diagonale fracturate ale cadranului tonalităților. O multitudine de personaje se perindă, întretinând drumul autorului, creând puncte de controversă, confuzii și distorsionări de loc inocente, invocă argumente arbitrare, se manifestă eroic sau cu o șovăitoare vulnerabilitate menită să atingă în pași repezi cruzimea, iraționalul, ipocrizia. Cu toate acestea filtrarea auctorială a evenimentelor, dublată de reflecții nuanțate, menite să elimine bruiajele și confuziile ce ar sparge logica textului, duce la o limpezire estetic-rațională a întregii narațiuni, condusă cu fermitatea evidenței și, în final, a certitudinii .

Prins în caruselul evenimentelor, profesorul Ovidiu Cornescu revine, în momentele abisale ale pierderii libertății de gândire sau în cele de maximă creativitate, care îl apropie de divinitate, la vibrația sonoră, „muzica sferelor” însemnând o contrareacție la iluziile, la efemerul carmic. Muzica se constituie așadar într-un liant al celor mai inedite atitudini, acțiuni , situații detaliate în roman.

Încă de la primele pagini atenția cititorului este focalizată pe tema principală a „*expoziției poemului*”: descifrarea misterului propriului destin, taină pe care naratorul este chemat să o dezlege alegând între constante –pasiunea scrisului, vocația aventuroasă a cercetătorului, o atitudine etic-morală de esență creștină- și excepții – căderi în experiențe ambigui, mirajul unor împliniri exacerbat materiale, fascinația grotescului, a senzorialului dezumanizant. Iar „cheia” în măsură să confirme valabilitatea unei opțiuni învăluite încă în penumbra incertitudinii o reprezintă eufonia, citatul muzical, aura sonoră ce precede împlinirile majore ale psihicului, ale spiritului creativ al autorului.

Exemple în acest sens sunt nenumărate întrucât „muzicalitatea” narațiunii nu se oprește niciun moment : „*absurdă este deci nu numai succesiunea de întâmplări teribile, apăsătoare, pe care le-am străbătut ci și neputința mea de a comunica în mod adecvat ceea ce am văzut și am trăit. Raționalul și iraționalul sunt o stare amestecată.... Frazele mele s-au risipit.În seara asta muzica sferelor nu se aude*” (șocul este produs de moartea accidentală a unui prieten, Liviu, în mașina căruia ar fi trebuit să se afle și autorul; este prima fracturare, premonitoare, ce tulbură curgerea previzibilă a vieții profesorului).(2)

De aici înainte textul se polifonizează.Apar interludii, leit-motive reprezentând întâmplări (leit-motivul morții lui Liviu va fi quasi

omniprezent) fapte, oameni, acțiuni a căror împletire le transformă în teme importante, atât existențiale cât și abstract-spirituale. Momentele de echilibru pasager –însemnând chiar și o reevaluare autobiografică– sunt deschise muzicalizării : „*În mod straniu, pe neașteptate, timp de câteva clipe mi s-a părut că aud muzica sferelor. Doar niște acorduri vagi, imprecise, așa cum am mai auzit uneori în stările mele de reverie.*”(3)

Alteori, când trăirile psihologic-sentimentale tind să se sustragă controlului oricăror norme pozitive, muzica auzită de dincolo de „apele Styxului” devine anarhică. *“Tocmai atunci peste apele Spreei, cu strălucirea lor unsuroasă, a început să răsunе ceva impur și grotesc, un amestec strident de țipete, râsete isterice, cântece violente de berărie, de ritmuri și melodii răsuflate, ca la o operetă frivolă, dar și de jazz prelung, convulsiv, ceva ca un urlet îndepărtat de trompetă, sau ca o chelălăială sinistră de câini. Orașul întreg petrecea, cânta și chelălăia”.*(4)

O motivație oarecum desincretizată privitoare nu atât la stil cât la modul de a gândi elaborarea propriului text este oferită „*în clar*” de scriitor sub forma unei autoconfesiuni în care disociază valoarea semantică a sunetului de cea a cuvântului : „*m-am simțit îndemnat să mă gândesc mai stăruitor la ființa inefabilă a muzicii și la puterea ei extraordinară de a influența trările noastre. Structura ei efemeră, care dă și melodiei și ritmului un sens unic, o curgere atât de firească, în stare să umanizeze întreg domeniul sonor, să ne copleșească și să exalte tot ce este uman în om, n-a fost înțeleasă de nimeni în toate arcanele și amănuntele sale. Muzica este un mister, pentru că are atâtea laturi necunoscute...Tocmai caracterul imprecis, nedeterminat, al emoțiilor provocate și întreținute de muzică îi dau un caracter atât de misterios. Esența ritmică și dinamismul ei vin ,parcă, de undeva de dincolo de lumea știută. Ca succesiune de forme dinamice, ca nivele diferite de energie sonoră, muzica ne proiectează în realitățile de dincolo de ordinea știută. Ea solicită în noi cele mai ascunse și mai intense trăiri umane. Dar tot ea ne trimite înfiorați spre structura armonioasă a universului, perceptibilă doar în stările de extaz, de comuniune și comunicare înfiorată cu cosmicul și ilimitatul. Da, **muzica humană** e doar o treaptă spre infinitul cosmic și **muzica mundana**. De aceea metafizica muzicală semnifică atât de tulburător ordinea estetică și teleologică a universului ca structură dinamică și armonioasă ”.*(5) Pentru literat, pentru maestrul jocului cu cuvinte, muzica rămâne o proiecție armonioasă asupra lumii dar înțelege cu maximă certitudine că-i va rămâne, de facto, un tărâm necunoscut întrucât el nu este un mânuitor și al „mărgelilor de sticlă”. „*În clipa*

aceea am știut că n-o să pot scrie niciodată romanul unui muzician . A fost ca o iluminare, ca un fel de trezire amară dintr-o iluzie prea mult prelungită...E adevărat – muzica sferelor mi-e accesibilă uneori, foarte rar, în stări de extaz... De fapt, muzica nu se lasă niciodată comunicată integral în cuvinte”(6)

Așadar, asemenea tehnicii componistic-spectrale, în funcție de meandrele dramaturgiei, de tipologia personajelor etc. muzica **auzită** de scriitor își schimbă semnificația, păstrându-și frumusețea netransferabilă în cuvinte. Odată ce orizontul ipotezelor se limpezește atingând nivelul unor certitudini emoția lirică a celui ce se confesează se exprimă tot mai frecvent prin **imagini muzicale**. Ultimele capitole ale romanului o probează: „*Lumea îmi apărea ca unitate primordială, în care frumusețea, echilibrul și armonia, mai ales armonia, se manifestau plenar și firesc la scara întregii existențe. Era o muzică miraculoasă, mai presus de toate îndreznelle fanteziei, pentru că ritmurile și armonia ei mă trimiteau nu numai spre depărtările insondabile ale universului, ci și spre străfundurile neștiute ale ființei mele fragile și șovăitoare* ”... „*Părăsesc fundăturile, abisurile și căderile vieții cotidiene, ca să plutesc euforic în fluxul sonor. Este o ascensiune în lumina tonală. În această lumină viața și ființarea mi se comunică blând, ca revărsare abundentă de sunete. E o polifonie universală, coborâta din neștiutele depărtări ale astrelor. E un miracol mai presus de toate tensiunile și arcanele lumii.*”(7)

Revenirile ciclice susțin nu doar construcția epică a cărții cât forma arhitecturală a unui veritabil poem literar-muzical. Epilogul, similar unei **code** sintetizează principalele leit-motive dramaturgice, ierarhizate acum într-o miraculoasă ordonare carmică pozitivă fapt ce-i permite autorului să sesizeze, fără ecranări, muzica sferelor. „*În această pace aud cum încep să răsunе undeva în înalt, acordurile îndepărtate, misterioase, suave, ale muzicii sferelor. E o cântare imnică? O dulce neliniște? O revelație? O stare extatică ? Sau doar nevoia mea de a visa cu ochii deschiși?... Niciodată nu voi fi în stare să spun cât de frumoasă este cântarea aceasta ! Cât de însetat este sufletul meu s-o audă! Cât de intensă este percepția armoniei!*”(8)

Ca finalitate dramaturgică romanul nu-și închide porțile. Autorul a traversat o etapă din propriul destin iar experiența acumulată îl motivează să continue. Cum? Similitudinea cu tentația luciferică exploatată exemplar de George Enescu în **Oedip** (Sfinxul – atracția cunoașterii, curajul de a privi în ochii deschiși ai zeiței Isis, probă pe care pământeanul chiar dacă o depășește trebuie să plătească pentru ea) este posibilă și tentantă. Paralela este acreditabilă nu numai prin interferența de **câmpuri** energetic-artistice

asemănătoare (operă muzicală-tragedie, dramă literară) aduse într-un justificat raport al convergențelor estetice, dar mai ales prin faptul că muzicianul și scriitorul folosesc același tip de dialectică în configurarea partiturii/ romanului – enunțuri leit-motivice, trasee informațional/tematice principale, asimilare a noutății tradusă prin reconfigurări operate în planul ideilor/temelor, dispersări secvențiale/atitude, toate aflate în continuă mișcare etc. – combinate într-o formulă de sinteză ce depășește pragul unei tehnicii inteligente tinzând spre înaltul orizont al revelației creatoare.

Note

1. Diaconescu, Mihail, *Noaptea și neliniștea. Pseudojurnal metafizic*. Onești. Editura Magic Print.2008
2. Idem- pag.10
3. Idem. pag.93
4. Idem, pag. 115-116
5. Idem, pag.126-127
6. Idem, pag.136
7. Idem, pag.395-396
8. Idem.pag. 429